

סימן פז

בנידון דלעיל

ש"ת רב ונמח"ט

שמעתי כי דעת כתר"ה שליט"א כי יום השבת במקומות המזרח חוץ מ"ז מעלות מירושלים מ"ו, הוא כהסכמת אומות העולם, ולא כהר"ה והכוזרי, ולזה חזק להמציא את הכתוב ומפורש בזה מאת כתר"ה שיח' כדי לעיין בזה, ובעיוני חשבתי כי אין חולק בזה על הר"ה, ושלות בזה העתק ממה שכתבתי בזה.

והגני כופל ברכה ושליו באהבה הדושה
אי"ש

יה ב' מ' אלה תש"א

סימן פח

עוד בענין קו התאריך

ש"ת רב ונמח"ט

אחד"ש וש"ת באהבה.

לרגש אהבה שמח אני לשעשוע עמו, וכבר לא הועמם הענג מלבי בהיותו עמנו, אך לכבוד העיון הכתיבה ולהוציא דבר לפועל נאחרו דברי אלה עד עתה.

ענין טבור הארץ שהעתיקוהו כ"ד מעלות מירושלים למזרח, הוא ענין הסכמי של התוכנים חכמי אומות העולם, שמספריהם למד הר"מ ז"ל מפני שספרי חכמי ישראל לא הגיעו אלינו כמס"כ הר"מ פי"ז מה' קידוש החודש הכ"ד [ולפי דברי יחידים נפלו כתבי שלמה ע"ה בידי זרים והשתמשו בהם] להיות ענין המעלות שדבר כדורי נמדד בהן מכריח לבחור נקודה מן הנקודות ולשום לה מספר אחת, וממנה מתחילין מספר המעלות ובה מסיימין, ואם אמנם אין לורך לתת טעם לבחירת הנקודה ההיא להיות שהדבר הכרחי, בכל זאת על הרוז יש קצת טעם על זכות הנקודה ההיא להיות נקודה להתחלה, וכפי שכתבו התוכנים האחרונים טעם הנקודה של כ"ד מעלות מירושלים למזרח, סיבתה שהתחילו המספר מהתחלת הישוב במערב ולפי דעת הקובעים [בזמן שלא נפתח עדיין קלות התנועה בים וביבשה, והיו כל עניניהם בצחינות טבעיות כמו לקוחות של המאורות וכיו"ב, והולאו מאלה בעיונים רבים פתרונים למדת הישוב, ומעט גם בשימוש ורכישת ידיעת מקורות הדורות] הוקבע התחלת הישוב למערב ס"ו מעלות מירושלים, וממילא הוקבע נקודת האמצע כ"ד מעלות למזרח ירושלים, שהכדור נחלק לב' חלקין ק"פ מעלות למעלה וק"פ למטה, וכל חצי הכדור יש לו נקודת האמצע, עד שעולה ביד החושב ד' רבעים המשמשים לקנה המדה כטבעת חכמת המספרים, והתחילו מן המערב מפני שכל החשבונות על

מהלך הכוכבים ממערב למזרח, מוזן הדבר שהסכם זה לא מחייב להאריך היבשת למזרח, שהק"פ מעלות הן חצי הכדור הכולל בקרבן הימים והיבשת כאחד, אך אמנם הזכירו התוכנים הראשונים כפי שמאלו אז, וכתבו שמגיע עד ס"ו מעלות לרוחב לפון וט"ו מעלות לרוחב דרום באורך כל הק"פ מעלות, אבל זה אין לו קשר חיוני עם עיקר קביעות הק"פ מעלות, גם לא נחצה בדבריהם מה שאמרו שהישוב מאריך ק"פ מעלות, על איזה מעלות מן הרחב אמרוהו, כי סמוך לקו המשווה הישוב קצר מאד בארכו, ובמעלות הנפוניות ארך סיביר מארכת הרבה יותר מק"פ מעלות, ודבריהם היו בכללות דהישוב מאריך, וכל הק"פ מעלות נמצא בו ישוב, וזה מתקיים באמת בצפון.

כשאנו באין לדון על התחלת היום שהוא ג"כ מסוג מוסכמות, אלא הסכמה זו אינה בחירות אלא אלא הוזהרו עליה כבר מפי הגבורה, וכפי שהגיעה אלינו מפי הראשונים ז"ל שעמדו בסוד ה' ליראיו, מלאנו שהימים מן המזרח מתחילים, ואמנם יש לנו בזה ב' פנים, האחד שעיקר ההתחלה מירושלים אלא שהיבשת המזרחית נטפלת לירושלים, או שהתחלת המזרח היא טבעית אחרי שהילוך החמה ממזרח למערב, והתחלת היבשת היא המוקדמת, וכיון שהתחלת היום מערב מתחילין מתחלת ערב שבקנה היבשה, בכל אופן אין קובעין קו צרחה היבשה, אלא עושין המרדיאן וקו התחלת היום מעוקם כעיקום הקו הגובל את הים ואת היבשה באופן שרצועות היוצאות מהיבשת לתוך הים נטפלות ליבשת, ואמנם הן בצחינת טפל, אבל עיקר היבשת נחשבת עד מקום הקצה, שהיבשת בכל הרחב מדרום לצפון, ולכן אנו חושבין ארך אוקטיליא בכלל פיגול הרחב, אבל אין נותנין דין פיגול לרצועות הבולטות, וכן אין אנו קובעין התחלת המזרח בסוף רצועת סיביר.

כשאנו באין לדון על איי יפאן, אי אפשר בשום דבר להאריך את היבשת עד הקו המכנים את האיים האלה למערב, שהרי אף אם היה קצה אחת מתחברת עם היבשת לא היה כחן יפה יותר מרצועת סיביר, אלא יש לדון עליהן לחשבן לרצועה בולטת, וזכות זה אצדו להיות שרצועת הים מפסקתן והן איים קטנטנים באמצע הים, וכן הדבר מוכרח אחרי שהים חוץ למרדיאן וקו התחלת היום איך יחזור האי לתוך המרדיאן, ואין בזה מקום לדון עליו, ואמנם היסוד עולם קידש את הסכמת התוכנים למחשב ק"פ מעלות מתחלת ישוב המערב, ויחס הסכמה זו לרבותנו ז"ל, וכי חשבון המולדות הוקבעו על אמצע הק"פ מעלות נשען על מה שאמרו התוכנים שכל הק"פ מעלות ישוב, ומפרשו שהישוב נגמר בסוף ק"פ מעלות משמש כלשון תחלת הישוב וסוף ישוב ואמצע ישוב, ומפרש עפ"ז כ"ד שעי מכסי סיהרא, ולדידן היינו קנה מזרח ולדידהו היינו קנה מערב, ואם כי אינו מתאים עם

ענין י"ב לכאן וי"ב לכאן בעצמו אינו מהדברים של המושכלות ראשונות, ואין הדבר מורגל בפי ראשונים ו"ל, ואינו אלא הסכמת חכמי העולם החילוניים, אבל בלי הראשונים מנינו להשתמש בזה בלי נקודת התחלה, ואף אם נסכים על י"ב וי"ב הדבר מוסבר בלי הראשונים דטבור הים הוא נקודת ההתחלה, וכש"כ שאין בלי הראשונים לשום את הכדור לבי חלאין אחד למזרח ואחד למערב, ולכן אין מקום לאכף על לשון הראשונים ו"ל ולכווננו לכוונות זרות כדי להתאימו להסכם החילוני, וכל הרואה יראה שלא עלתה כלל על לבם בכל אלה, ולא נחלק אדם מעולם על הרו"ה בהתחלת היום, ורק החילונים בלתי תלמודיים הפיחו בזה רוח זרה בישראל.

ואחרי כל הפקפוקים בלשון הראשונים של אלה המקיימים י"ב שעות, הם מוכרחים להודות שהיסוד עולם לא הקשה שום קושיא על הרו"ה בהנחתו של י"ח שעות, רק על המסקנה שהוציא מזה לפרש הסוגיא, ואם היתה הנחתו זאת מוזרה בלבד באותה המדה שחשבה אלה המאדדים בזכותה של י"ב שעות [כמו שהפליגו בלשונם "שאלו היה כדעת בעל המאור היו מפרשים כן בגמ'"], איך יתכן ג' רבעי מערב ורביע מזרח, ועוד מליצות קשות כאלה] בודאי היו הדברים יוצאים מפי עטו ברב מרזו, וכן הראב"ד המבקר הגדול לא מנא בו עול בזה [ולפי מה שנתבאר לעיל הסכים עמו] הר"ן והריטב"א ור"ה כ' ב' קלסוהו, הכוזרי בר מזלו, וא"כ איפה אם צעיינו הדבר זר לריכים אלו להודות כי רחוקים אנחנו בזה מהשקפת התורה בזה, ולא לתלות זרות בכל שרפי מעלה הראשונים ו"ל כמלאכים.

וגם היסוד עולם עצמו הדבר מרופה בידו וכתב במאמר וד' פ"ח ד"ה ואינו שלא היה מחליט הדבר, רק בשביל פירושו בגמ' בא לידי החלטה זו, ובמאמר ב' פ"א כשמשיג על הכוזרי והרו"ה נקט ירושלים וטבור הארץ בהיות שהדבר מסופק בידו, ופירוש הרו"ה אפשר לקיימו בין שנפרש נולד קדם חלות שהוא חלות ירושלים ובין שנפרש חלות של טבור הארץ, לכן נקט השגתו על שני האופנים, והנה ודאי לא מספקא לי' אי איי יפן בכלל המשך היצשת, כי אם מסופק בידו המציאות עד כמה נמשך היצשת למזרח ירושלים וכמש"כ במאמר וד' פ"א דבר זה לא נתברר אלא מתוך מחקר סיבות נדדיות אשר בפי החוכמים ולכן לא החליט הדבר.

ואחרי שהדבר מבואר בהדיא בפי הכוזרי והרו"ה שהישוב צ' מעלות מירושלים, ולא אמרו זה בדרך גררא אלא עיקר פירושם בגמ' נשען על זה, והסכימו עמהם הר"ן והריטב"א, אשר אף אם לא נסכים על פירושם, מ"מ פירושם נשאר בתוך דברי תורה על דרך אלו ואלו כו', אשר כל חלק וחלק מדבריהם מתחלק להוראה שלמה בחלק זה שלא מנינו חולק עליהם, ובפרט

המציאות, מ"מ אין עיקר דבריו ו"ל נשען על המציאות, אלא אחרי שהק"פ מעלות של כדור העליון היה להם זכות בהתחלת הישוב המערבי, וכותן קיימת אף אם הק"פ מעלות כלות תוך הים למזרח, שאין להק"פ מעלות ויקה עם היצשת אלא עם הכדור המכיל את המים ואת היצשת, ומ"מ נלמד מדברי היסוד עולם בהתחלת היום הוא קי"ד מעלות מירושלים למזרח וכמו שאמר כת"ר שיחי', דאל"כ אין קיום לפירושו שית מחדתא וי"ח מעתיקא.

ואמנם אין לעשות ספק מדברי היסוד עולם, דיסודו שהמולדות אשר בידינו אינן על ירושלים, הוא נגד דעת הר"מ שקבע מקום הראי' בירושלים וכמש"כ ובפ"א ה' י"ז, ובפ"א שם קובע החשבון של מולד אחתי אחר מולד אמצעי, כפי חשבון ההבדל שבין אמצעי לאחתי בכל מקום ומקום ובכל זמן וזמן, ואם המולד אמצעי שהתחלתו בהר"ד וכמש"כ גם הר"מ ופ"א ה' ח"ו הוא כ"ד מעלות מירושלים, היה הצורך אחר הוצאת שעת המולד לגרוע שעה תרי"ב חלקים, ואז יוצא המולד האמצעי בירושלים, אלא דעת הר"מ דמולד בהר"ד שבידינו הוא על שעות ירושלים.

כתבו דמש"כ הראב"ד ובכתוב שם הימים דבר ידוע שכן המזרח מתחילים, ר"ל אלא החוכמים אבל לא מדרך התורה, ומאד תמוה איך אפשר להלוש זה בדבריו ו"ל למה לא הזכיר תיבת אלא החוכמים, וטבע הדברים בכגון זה לסיים אבל צדיני התורה מתחילין מטבור הים או בלשון י"ב שעות למזרח י"ב למערב, ולא סיים כלום, אלא טוען בשבח ארץ ישראל, וכאלו הרו"ה ור"ה כ' ב' לא נתן כבוד לא", והלא אדרבה הרו"ה חולק כבוד לא"י לפי מה שפירש בו הראב"ד, דדעתו דמתחילין מא"י ומסיימין בא"י [כמבואר בדבריו ו"ל להלן בדברי הכוזרי] ואם פי' דברי הרו"ה דמא"י למזרח עד סין מקדימין הלא גם זה שבת א"י וכדברי הראב"ד, אלא שהרו"ה נותן ו' שעות למזרח ו' למערב ואת חצי הכדור התחתון מניח לאחריו כטבע הילוך החמה, והראב"ד נותן י"ב לכאן וי"ב לכאן, ואין כאן מקום לסבוב הדברים על נקודת שבת א"י, אלא לשאת ולתת אם נותנין י"ח שעות למערב או י"ב שעות, וזה אין בדבריו ו"ל שום רמז, ולא עוד אלא שסיים דיום שאין ראוי לקבוע בו מועד בירושלים אין ראוי לקבועו בשום מקום ואינו ענין לכאן, אבל למה לן כל הטורח ולמה לא נלך בדרך הפשוט והמישור, שהראב"ד לא ניחא לי' במש"כ הרו"ה דהא דדרשינן מערב עד ערב תשבתו שבתכם שיהא לילה ויום מן החדש אינו בירושלים אלא סגי בנקודה אחת ביצשה, דלעולם בכגון זה הדבר תלוי בירושלים, וראוי לקיים המקרא הזה דלריך לילה ויום מן החדש בירושלים, וכל דבירושלים אין הלילה והיום מן החדש אין ראוי לקבוע יום זה, ומה שהקדים הימים דבר ידוע מן המזרח מתחילין, היינו בפשוטו שכן הוא האמת.

מתאחר היום, ולא כדעת האומרים כי אינו מתאחר היום רק עד י"ב שעות.

העומד עדיין על הפרק הוא, אם טעם הראשונים ז"ל הוסד על המחשבה שאין ישוב בתחית הכדור, ואז נקח עמידה נועזה לנטות מהוראת רבותנו ז"ל ולעשות למעשה היפוך דבריהם הקדושים לנו ולכל ישראל, או שאין לדבריהם שום זיקה לשאלת ישוב התחנות, ושאלה זו מנפח ג"כ להשתוות צימים הנוכחים כפי המקווה, וכמוכן טרם גמר הדבר דברי רבותנו ז"ל קימים, ואף אם דבריהם ז"ל קשים בעינינו בהחלט אנו רגילין לכוף ראשו תחת כפות רגליהם, כי כל קושיא יש לה תירוץ, כש"כ שאין לנטות מדבריהם ע"י הרהור אולי יש קושיא על דבריהם.

ואמנם אין דבריהם ז"ל בחשבון י"ח שעות רק בשנחאי שהוא המקום שהישוב קצר ביותר ומתחיל היום, אבל קצוות הישוב לדרום ולצפון הצולטים למזרח כמו סיביר ואוסטרליה [המתחילה חוץ ו' שעות לירושלים וצולטת חוץ לו' שעות] אין מתאחרין עד י"ח שעות, כי המרדיאן וקו התחלת היום לפי דעת הראשונים ז"ל הוא מעוקס כפי עיקוס היבשה הגובל עם האוקיינוס, וכל הישוב שלמזרח א"י מתקדם, וכל הים והאיים שעליו מתאחרים, ובשנחאי מגיע הדבר עד י"ח שעות, ולעולם אין הצדל בין ירושלים למקום זולתו יותר מי"ח שעות, ועל פי זה פירשו הר"ר ר' אברהם בר חייא והוצא זיכוד עולם מאמר ד' פ"ח והר"ה ז"ל (ר"ה כ' ב') והכוזרי ומאמר ב' סי' י"ט ב' טעם נולד קודם חצות, דנולד אחר חצות לא יהי ר"ה בשום נקודה על הכדור שיהי לילה ויום מן החדש [ר"ל אחר המולד].

ואחתום ברכה ואכפול ש"ו באהבה

אי"ש

יום ו' עש"ק ז"ך אלול תש"א בני ברק

שנתבררה המציאות כדבריהם שאין ישוב נגד ירושלים רק ז' מעלות, ויסודו של היסוד עולם לא הסכימו עליו לא הר"ה ולא הרמב"ם ז"ל, והיסוד עולם בעצמו מסופק בדבר, וכן הר"ר ר' אברהם בר חייא ור' חסדן הדיין לא ס"ל ענין טבור הארץ, שהם ס"ל דנולד היינו בקצה המזרח.

סוף דבר, דברי הר"ה ושאר ראשונים ז"ל שהם מארי דתלמודא הם לנו הלכה פסוקה, ואין לנו שום מקום להטיל ספק בהתחלת המזרח כדי לנטות מדברי הר"ה. ויש להוסיף, שאם באלו להאריך בישוב בשביל אי יפן, ננטרך לנטות מירושלים לצפון, ומי שם גבול עד כמה לנטות לצפון, והלא אפשר לנטות עוד לצפון ולפגוע בסיביר.

ואם באלו לקבוע ק"פ מעלות ליסוד סוף מזרח, הדין נותן לעשות מרדיאן וקו התחלת היום בלמעט סיביר, כמו שהק"פ מעלות חותכים בלמעט סיביר.

ואכפול ש"ו דוש"ת באהבה

אי"ש

הוספה, מה שהוסיפו לירושלים שש שעות, אינו משום שהישוב שם, אלא מפני כבוד ירושלים הוסיפו עד כדי כבודה, ועד וכדי כבודה הוא עד שיהי הפסק, ואף אם הי' מפסיק קו קטן, והיו יודעים בצירור כי נמלא שם ישוב, גם לא היו מוסיפין לירושלים כ"א עד ההפסק, שדי בכבוד ירושלים ההוספה הזו, ומאחר שאפשר לנו לפרש כן, מנין לנו לומר שלא ידעו כי נמלא ישוב בתחיתו של הכדור, אחרי שזה מבואר בזוהר ופרשת ויקרא דף י' א' ד"ה ובספרא דרב המנונא סבא.

סימן פט

בנידון דלעיל

רב שלומים ושנה טובה

אחדשה"ם וש"ת.

יקרתם הגיעני, אם כי קשה עלי להכנס בהוראה לרבים למעשה, וכפי הרגלי אני כותב דרך לימוד, ואם יש משתמשים בדברים למעשה, אין אני אחראי בדבר כל כך, אך הענין שלפנינו לא יתן חפש השתיקה.

הצורה המולגת במכתבם נשתנתה צימים הנוכחים, כאשר מתנהל מו"מ ביני וביני ה - שליט"א ואשר מקווה לצוא לידי השתוות גמורה, כי אין בין המדברים צוה שום נטי' בדבר רק בקשת הנכוחה, ומוכן כל אחד לקבל דברי חבירו בתשואות חן.

כפי מנצ העכשוי כבר ירדה מן הפרק הדעה שיש אחד מן הראשונים ז"ל החולק בקציעות י"ח שעות למערב ירושלים ושש שעות למזרח, באלו כבר לידי השואה כי כל הראשונים ז"ל שוין צוה כי חוץ י"ח שעות למערב

סימן צ

בנידון דלעיל

ש"ו רב וכוח"ם וחליפת כח ורב אונים

אחדשה"ם וש"ת.

מאד קשה מנצ אחינו יחיו ציפאן לרגלי מנצ הספק ציוה"כ הצע"ל, והדבר קשור לפיקוח נפש להצנועים, שאף אם יחליטו שאי אפשר להם לזום מ"ח שעות עדיין לא הותרו בשביל זה ציוס השני לאכול בלי מזרים, ועדיין צריכים אמד בכל שעה ושעה כי הרי האיסור על כל אכילה ואכילה, והאחריות מוטל עלינו שבשצילנו הוטל הדבר בספק, מזדי כבר עשיתי מה שיאפשר לצוא לידי השואה, ונצט ישתדל גם כתר"ה שליט"א ללאח מהמיצר והלחץ, כמדומה שאפשר לעשות